

non possint testari, tamen fatuus bene potest testari; ita tenent singular. Joan. Fab. in §. Præterea. Instit. Quibus non est permis. fac. Testam. & ibi Angel. de Aret. de eo non faciens mentionem: & illud dictum reputat unicum & non alibi Jason. in leg. Ex facto. ff. de Vulgar. & pupil. 3. column. n. 41. licet de eo valde dubitet, & non firmet. Et adde, quod contra ipsum facit expressè text. in leg. 2. ff. de postulando. ubi disponitur, quod fatuo detur curator sicut furioso vel mentecapto: text. in leg. Dabimus. §. fin. cum. 2. leg. seq. ff. de Reb. auctorit. jud. possid. Confirmatur etiam, quia juridicè, & latinè nulla differentia videtur inter mentecapum & fatuum; sed mentecapto non testatur: ergo nec fatuus. Sed ego teneo dictum Fabri & sequacium, & pro concordia, & vera solutione dico: quod si fatuus est talis, qui omnino caret iudicio & intellectu; tunc nihil differt à mentecapto, & non poterit testari: si verò est talis, qui habet iudicium & intellectum, sed non ita perfectum, & integrum sicut alii homines prudentes; tunc bene poterit testari: & ita intelligatur dictum Fabri. Confirmatur, quia reperio, quod mutus, & surdus testantur, licet non sint perfecti iudicii, & intellectus: text. est cum materia in leg. Discretis. Cod. Qui testam. fac. poss. Item etiam Audultus minor 25. annorum, qui non dicitur in perfecta ætate, iudicio, & intellectu, potest testari: text. est in leg. Si frater. versic. fin. Cod. eod. tit. cujus verba sunt: Nam si hanc ætatem (hoc est pupillarem) agressus, licet vigoris nondum emersissent vestigia, suum solemniter ordinabit iudicium. & ibi summè notat & commendat Paul. & Alexand.

(d) An autem Testamentum à Monacho factum professione confirmetur? vide per Matienz. in leg. 17. glos. 6. num. 1. lib. 5. Recopilat. Et utrum Monachi, qui non sint Ordinis Divi Francisci, possint, facta professione, testamenta ante Religionis ingressum confecta revocare? docet Covarrub. de Testament. cap. 2. num. 9. Angel. in leg. 1. ff. de Testament. Rub. consil. 155. column. final. qui eos indistinctè non posse testamenta revocare tenent. Jason. verò in Authent. Si qua mulier. num. 27. Dec. in cap. In præsentia. num. 68. de Probationib. & Beroj. ibi. num. 537. Abb. in dict. cap. In præsentia. num. 61. Franc. in Rubrica. de Testament. in 6. num. 11. distinguunt, utrum Monachus testamentum revocare voluerit ad instituendos filios, seu Monasterium, vel omnes simul; quo casu testamentum posse revocare existimant, moti ex Authent. Si qua mulier. Cod. de Sacrosanct. Eccles. qua docemur, posse Monachum post professionem inter liberos testari; aliàs autem nullatenus testamentum ante professionem factum revocare posse Monachum affirmant; idque novissimè defendit Spin. in suo Speculo Testamentor. fol. 152. Velazquez de Avenadaño in leg. 17. Taur. in principio. Contrariam tamen sententiam, scilicet, Monachum indistinctè testamentum ante professionem factum post factam professionem posse revocare, defendunt Bartol. in dict. Authent. Si qua mulier. Cod. de Sacrosanct. Eccles. num. 14. & ante eum Bellaper ibid. column. 2. verb. Sed post ingressum Monasterium posse mutare semel, bis, & tertio, & sepe Testamentum per se ante ingressum factum: quia ingressus Monasterii non facit eum naturaliter mortuum, idèdque deambulatoria debet esse ejus voluntas usque ad mortem naturalem; idem Bartol. in leg. Sed si mors. ff. de Donat. inter. vir. & uxor. idem in leg. 1. de Testament. & in tractat. Minoricar. lib. 4. cap. 3. in fin. Aretin. in leg. 1. de Testament. num. 5. Cyn. in dict. Authent. Si qua mulier. in fin. Salyc. ibid. num. 8. & Bald. 9. Rosell. in Repetitione dict. Authent. Si qua mulier. n. final. ibi, nam potuisset etiam post egressum revocari: qui contrarium tenuit in leg. 2. ff.

10 Item prohibetur testari filius familias: de quo artic. Magistraliter, & notabiliter dicam infra in Commentar. ad leg. 5.

11 Item prohibetur testari condemnatus ad mortem: de quo articulo dicam infra, in Commentar. ad leg. 4.

12 Item, prohibetur servus; & hoc est notissimum, tum quia ejus status omnino est annihilatus de jure civili, & nullum actum potest gerere; tum etiam quia in actu vel potentia non habet, nec habere potest aliqua bona, de quibus testetur; adèd quod licet tempore facti testamenti, sit liber factus à Domino, & illud ignoret; vel tempore testamenti sit servus, & postea efficiatur liber, non valet testamentum: text. est in l. Qui in domini testamento. ff. de Testament. text. in leg. Filius familias, eod. titul.

Item prohibetur captus & obses; adèd quod licet redierit, non confirmatur: text. est in l. Ejus. ff. de Testament. text. in leg. Obsides. eod. tit. facit etiam, quia de statu suo dubitans non testatur: text. est in leg. De statu. eod. tit. testamentum autem antea factum bene valet, & tenet, si redierit; quia recuperat omnia jura sua postliminii: text. est in §. final. Instit. Quibus non est permissum facere testamentum.

13 Item, prohibetur Monachus, text. in Authent. de Monach. cap. Illud collat. 1. text. in Authent. Ingressi. Cod. de Sacrosanct. Eccles. cujus verba sunt: Ingressi Monasterium, se & sua dedicant Deo, neque de his testari possunt, ut potè nec Domini rerum. (d)

14 Item prohibetur testari Prodigus cui bonis in-

interdictum est: text. est: in l. Is cui leg. de Testament. text. in §. Item Prodigus. Instit. Quibus non est permis. facer. testament. text. in l. 13. tit. 1. Partit. 6. (e) Valde tamen dubito de ratione; nam considero, quod in contractibus, & actibus inter vivos, merito non obligatur, quia dispareret bona sua, & non haberet unde viveret, & se alere posset: tamen in testamentis, & ultimis voluntatibus cessat ista ratio, quia non eget tunc bonis, nec alimentis, & necessario debet carere bonis, & relinquere successoribus. Sed potest dici, & responderi, quod prodigalitas arguit vitium animi, & defectum iudicii & intellectus; & idèd non reputatur integra & perfecta persona, ut possit rectè discernere & regulare, cui bona relinquat: & in hoc credo quod fundetur decisio illarum legum. Confirmatur ex dicto, & definitione Aristotel. dicentis: Quod Prodigus est quasi procul à regimine: confirmatur etiam quia Prodigus æquiparatur pupillo: ut in l. Certi conditio. §. Quon. ff. Si cert. petat. item etiam æquiparatur furioso: ut in l. His qui. ff. de Tutor. & Cur. datis ab his. Testamentum tamen antea actum bene valet, ut ibi dicitur: Item valet ad alias causas, secundum Bald. in l. 1. Cod. de Sacrosanct. Eccl. 8. column. num. 17. quia tunc facit causam suam utiliore, & cessat ratio interdictionis: Sed contrarium videtur tenendum, attendita superiori ratione, & contrarium tenet Bald. in dict. l. 1. Cod. de Sacrosanct. Eccl. 1. lect. 4. col. Item potest testari inter liberos, secundum Bald. in cons. 235. volum. 1. Alexand. in Addit.

ad Bartol. in dict. Leg. Is cui. ff. de Testamentis.

15 Item quæro, an excommunicatus possit testari? Et videtur quod non, quia repellitur ab agendo in iudicio, à patrocinando, à testificando, & ab aliis actibus similibus, quia cum eo non est communicandum: text. est in cap. Decernim. de Sentent. excomm. lib. 6. text. in cap. Intelleximus. de Judic. & isto fundamento & ratione istam sententiam, & conclusionem tenet Hostiens. in capit. Pia. de Except. Joan. Monach. & alii Doctores in cap. Quamquam. de Usur. lib. 6. argumento illius text. ubi habetur, quod Usurarius non potest testari: Contrarium tamen, imò quod possit testari, quia licet repellatur ab actibus judicialibus, non tamen à extrajudicialibus, & contractibus, ut probat textus in capit. Solet. versic. final. de Sentent. excommunicat. lib. 6. text. in cap. Si verè. eod. titul. & in expresso ita tenet Bartol. in leg. Si queramus. ff. de Testament. final. column. Paul. de Castr. in leg. Is cui lege. eod. tit. Glos. notabilis & Ordin. in cap. Decernimus. de Sentent. excomm. lib. 6. Glos. final. & ibi Joan. Andr. Domin. & Anchar. Innocent. in cap. Cum volente. de Sentent. excomm. Bald. in leg. fin. Cod. Si à non compet. iudic. 2. col. num. 6. idem Bald. leg. 1. Cod. de Sacros. Eccl. 5. column. 7. Quær. Jacob. de Belevi. in Authent. de Sanctis. Episc. cap. Omnib. (f)

16 Item quæro, an mutus & surdus possit facere testamentum? Et breviter dico, quod si simul eodem morbo laborat, quia est mutus & surdus à nativitate, non potest testari in scriptis, nec

ff. de Testament. num. 13. in verb. Si autem esset professus, id etiam tenet Dec. in dict. cap. In præsentia. n. 68. in fin. distinguens, quod aut instituit primò extraneum, & postea vult revocare, ut instituat liberos vel Ecclesiam, & poterit: aut instituit primò liberos, & non poterit. Idem tenet Paris. sine hac distinctione, ibidem. num. 160. Boer. num. 437. Angelus de Clavas. in sua Summa. verb. Religiosus. num. 60. Paulus de Castro in dict. Authent. Si qua mulier. numer. 5. Fulgos. ibid. num. 33. & 26. & licet Abb. in dict. cap. In præsentia. num. 61. videatur affirmare contrarium, tamen id se dicere fatetur veritatis investigandæ gratia, & sic non firmat pedem, ut advertit Tyberius Decianus, qui hoc idem consuluit Consilio 31. lib. 3. contra communem esse hanc opinionem asserens, tam Canonistarum, quàm Legistarum, idèdque & iudicando, & consulendo sequendam: quam opinionem de jure Regio videtur probare Lex 17. infra in his Legibus Tauri: ubi, testamentum usque ad mortem revocari posse, disponitur: quem de naturali morte intelligendum esse, testantur ibi scribentes: hancque eandem sententiam tenet Simon de Patris. de Conjecturis ultimar. voluntat. fol. 157. solut. 8. num. 5. Socin. cons. 13. hanc eandem sententiam tenet Tellus Fernandez in dict. Leg. 17. Taur. num. 6. Burgos de Paz in leg. 3. 1. part. num. 687. in Legibus Tauri. Matienz. in leg. 1. lib. 5. titul. 4. Novæ Recopilat. gloss. 1. n. 4. ubi communem dicit Rodericus Suarez allegat. 10. fol. 184. ad fin. A qua sententia in iudicando & consulendo recedere non audeam propter tantorum virorum auctoritatem, licet contraria in puncto juris verior videatur.

(e) Id etiam tenet Menchac. de Succes. creatione, cum multis, quos refert, & sequitur. §. 12. num. 58. Spin. in 10. part. Rubricæ sui Speculi Testamentorum. num. final.

(f) Licet sit quidem controversum, utrum excommunicatus testari possit, necne, obtinuit tandem excommunicatum posse testari, prout Dominus meus Gomez. hic tenet: tenet etiam Julius Clar. libr. tertio Sententiarum. §. Testament. question. 24. Roxas de Hæreticis. singular. 62. & 188. Dueñas. de Regul. 272. Pro qua sententia facit, quia omnes personas testari prohibitas enumerat Anton. Gomez. in Leg. Tauri.

nuncupativè, quia omnium est ignarus, tam verborum, quam litterarum, & nunquam fuit in eo capacitas, velabilitas intelligendi ea, quæ essent de jure, vel factò ad testandum, vel disponendum de rebus suis: & idem est si sit mutus tantum, & non surdus (quod rarò accidit): Si verò casu est mutus & surdus, benè potest testari, si scit scribere, & manu propria scribat testamentum: si verò est surdus tantum, benè potest testari, si ve sciat scribere, si ve non; quia non est ita surdus, quòd alta voce sibi loquendo, non exaudiat: textus est notabilis qui omnia comprehendit, in *l. Discretis. Cod. Qui Testament. facer. poss.* & ibi Glos. ordinar. & communiter DD. textus in §. *Item surdus & mutus. Instit. Quibus non est permis. fac. testament.* text. in *l. 13. tit. 1. 6. Partit. (g)* Alios verò actus, vel contractus, qui consensu celebrantur, benè potest talis mutus & surdus facere, si mentem & intentionem suam possit exprimere signis: aliàs verò non, sed datur illi curator, per quem omnia possit gerere: text. est singularis in *jure in l. Servo invito. §. Si pupillo. ff. ad Trebel.* quem ad hoc notat, & commendat Bartol. & DD. ibi & reputat singularem Paul. de Castr. notat, & commendat Bartol. in *l. final. ff. de Bonor. poss. Furios. Infan. & Paul. & Moderni in leg. 1. ff. de Verbor. obligation. Platea in leg. 1. Cod. Qui morbo se excusant.* facit etiam text. cum materia in *l. Mutum. ff. de Acquir. hæredit.* textus in *leg. Mutus. ff. de Procurat.* text. in *leg. Mutus. ff. de Jure Dot.* text. in *cap. Cum apud, de Sponsalibus.*

17 Item quæro, an ille qui nulla bona habet possit testari? Et videtur quòd non, quia ex eo nullus videtur sequi effectus: ita probatur in

Glos. in §. *final. Instit. Quibus non est permissum facere testamentum.* & personas, quibus testandi facultas prohibetur, enumerat Abb. in *Rubrica de Testament. num. 3. & leg. 13. cum sequentib. tit. partit. 6.* inter quas non connumeratur excommunicatus: ergò nec prohibitum esse, tenendum est: & hanc sententiam defendit Tell. in *leg. 4. in Legib. Tauri. numer. 28.* Quantum ad usurarium attingit, quòd nimirum prohibeatur testari, ita tenet: quòd usurarius manifestus testari prohibeatur, nisi præstita satisfactione de restituendis usuris. *cap. Quamquam. §. ultim. de Usuris in 6.* tradit Matienz. in *leg. 7. tit. 10. glos. 2. num. 35.* Glos. & DD. in *dict. cap. Quamquam. Covarrubias lib. 3. Resolut. cap. 3. num. 9. & in Rubr. de Testament. 3. part. quæst. 11. Navarr. in principio de Pœnit. num. 5. & 92. cum sequent. Spin. de Testament. 10. part. Rubr. num. 24.*

(g) Idem tenet Spin. alios allegans in suo Speculo. *glos. 9. num. 1. per totam.* & mutum & surdum obligari posse, tenet Gregorius Lopez in *leg. 2. verb. Muriesse. tit. 11. part. 5.* idemque docet Dominus meus Gomez. *lib. 2. Variar. cap. 14. num. 29. Aceved. in leg. 2. tit. 16. lib. 5. Recopilat.* quod tamen intelligendum forè censet, dum à natura non sint muti & surdi, sed quoties ex accidenti his tales morbi contigerunt; quia aliàs, cum substantiam actus minimè possint percipere nec intelligere, obligari nequaquam poterunt. Et an possit mutus, & surdus in majoratum succedere? vide Petr. Molin. *de Hispanor. primogeniis. lib. 1. cap. 13. num. 40.* Et utrum possint matrimonium contrahere? tradit Covarrubias in *4. partit. 2. cap. 4. in principio,* & Spin. *ut supr.*

(h) Hanc eandem sententiam tenet Tell. Fernand. in *leg. 17. in Legib. Tauri. numer. 67.* Spin. in suo Speculo. *10. part. Rubric. numer. 2.* & hanc potiùs exhæredationem, quam institutionem vocat Martialis, dum ait: *Idem te moriens hæredem ex asse reliquit, Exhæredavit te, Philomusus pater.*

text. in *Authentic. Ingressi. Cod. de Sacrosanct. Eccles.* cujus verba sunt: *Ingressi Monasterium se & sua dedicant Deo, neque de his testari possunt, utpote neque Domini rerum:* text. in *l. Lege Cornelia. ff. de Testament. text. in leg. Conficiunt. §. Si post. ff. de Jure Codicil.* Contrarium tamen probat text. in *l. Hæreditas. ff. de Petit. hæred.* cujus verba sunt: *Hæreditas etiam sine ullo corpore juris intellectum habet:* text. in *leg. 3. ff. de Bonor. posses.* Confirmatur, quia hæreditas est potiùs quædam repræsentatio personæ defuncti, quam bonorum; in qua repræsentatione succedit hæres per additionem: textus in *leg. Hæreditas. ff. de Verbor. signific. text. in leg. Cum hæredes. ff. de Acquirend. possession.* Sed pro vera doctrina & concordia, magistraliter & resolutivè dico, quòd ille qui nulla bona habet, nec habere potest actu & potentia, quia est filius, servus, vel Monachus, non potest testari: & ita intelligatur textus in *dict. Authentic. Ingressi. cum simil.* Ille verò qui de facto nulla bona habet, tamen potest habere, quia est capax, & non subest impedimentum acquirendi, benè potest testari: & ita intelligatur text. in *dict. leg. Hæreditas etiam. ff. de Petit. hæred. cum similib.* & in expressò istam sententiam, & resolutionem ponit Bartol. in *dict. Authentic. Ingressi. 12. column. numer. 62.* Bald. 2. column. num. 3. & ibi communiter DD. Bald. in *l. Incestas. Cod. de Incestis nuptiis. Alexand. in Rubr. ff. de Acquirend. hæreditat. 3. column. num. 9.* Ludov. Roman. in *leg. Stipulatio hoc modo concepta. ff. de Verbor. obligation. 12. column. num. 37. (h)*

Et ex hoc possunt resultare aliqui notabiles effectus: Primus, quòd Testator licet nulla bona

ha-

habeat, potest substituere pupillariter filio suo diviti, quòd aliàs non posset, si esset intestabilis. Secundus, quòd potest dare tutores filiis suis. Tertius, quòd poterit fortè postea amicus, vel consanguineus testatoris instituere, vel legare ei quem testator instituit. Quintus, quòd si fortè quis in vita donavit bona sua alteri, & postea illum instituat, erit dominus sola additione, ut in *leg. Cum hæredes. ff. de Acquir. possess.* verum tamen est, quòd isto casu dominium erit penes testatorem. Ex quibus notabiliter, & subtiliter infero quòd in jure nostro, post mortem alicujus defuncti aliud est hæreditas ex testamento vel ab intestato, aliud est additio hæreditatis quam facit hæres, aliud est ipsa bona vel res hæreditariæ: ita Bald. & Moderni in *Rubric. ff. de Acquir. hæredit.*

18 Item quæro, si quis cepit facere testamentum nuncupativè coram sufficienti numero testium, & solemnitate legitima, & fecit institutionem, vel aliqua legata, vel capitula, tamen non perfecit, nec consummavit, morte preventus; an valeat, & teneat saltem in eo, vel eis capitulis quæ fecerat? Et breviter, & resolutivè dico, quòd non, si constiterit, quòd Testator ulterius volebat procedere; aliàs verò valet, etiam in dubio: text. est capitalis, & expressus in *leg. Si is, qui testamentum. ff. de Testament. & ibi notat, & commendat. Glos. ordinar. Bartol. & communiter DD. text. in l. Ex ea scriptura. eod. tit. text. in §. Ex eo autem solo. Inst. Quib. mod. Testament. infr. text. in l. 23. tit. 1. 6. partit.* Quòd notabiliter extende, etiamsi jam fecisset institutionem, & versaretur circa legata: ita solus Paul. de Castr. in *dict. leg. Si is, qui testamentum. 2. column. num. 2.* Secundò extende, ut procedat & habeat locum etiam in codicillis, & testamentis in quibus est posita clausula codicillaris: text. est in *dict. l. Ex ea scriptura. ff. de Testament. & ibi communiter DD. tenet etiam, & commendat Bartol. in l. 1. ff. de Jure Cod. 4. Quæst. principali. Paul. de Castr. & communiter DD. in dict. l. Si is, qui Testamentum. Tertio extende, ut procedat, & habeat locum etiam inter liberos: ita singulariter tenet Glos. in *dict. l. Si is, qui Testamentum. & ita Bart. & communiter DD. tenet etiam Glos. ordinar. in leg. final. Cod. Famil. erisc. in verb. Nec impletum:* & ibi communiter DD. tenet etiam Bald. Paul. Jason. & communiter DD. in *leg. Hac consultiissima. §. Ex imperfecto. Cod. de Testament. Quarto extende, ut procedat & habeat locum etiam in testamento ad pias causas: ita tenent Paul. Angel. & commun. DD.**

in *dict. leg. Si is, qui Testament. (i)*
19 Ex quibus maximè declaratur in isto Regno *Lex 1. tit. de los Testamentos. lib. 5. Ordinar.* Et ratio vera, & subtilis potest esse duplex: Prima, quia actus testandi est individuus ad majorem voluntatem, & memoriam testatoris, & testium: ita Bald. Cuman. Imola Raphael Cuman. & Roman. in *dict. leg. Si is, qui Testamentum;* argumento text. in *l. 1. §. 1. ff. de Verb. oblig. text. in leg. Contractus. de Fide Instrument.* Secunda fortior, & efficacior ratio est, quia ante mortem poterat testator tollere, mutare, addere, vel detrachere aliquid de contentis in testamento; idè non dicitur perfecta, & consummata voluntas: & in hoc fundatur decisio illorum jurium; & ita tenet ibi Paul. de Castr. 2. column. num. 2. Nec prædictis obstat text. fortissimus & dubius in *leg. Penult. Cod. de Institut. & substitut.* ubi disponitur, quòd si testator in testamento dixit, quòd instituit aliquem hæredem sub conditionibus infra scriptis, & postea nullas condiciones, vel modos possuit, quòd valet testamentum: Quia debet intelligi quando testator illud dixit, & postea perfecit, & consummavit sine aliqua conditione vel modo, quia videtur poenituisse primæ voluntatis. Quæ tamen omnia intellige in testamento nuncupativo; in testamento verò in scriptis erunt sine dubio, quia solemnitas ejus apponitur post scriptum & consummatum testamentum; ut in *leg. Hac consultiissima. Cod. de Testament. cum materia.*

20 Item quæro, si quis testatur in alio Regno, quam formam, & solemnitatem debet adhibere, si in eis reperiatur diversitas? In quo articulo resolutivè dico, quòd si Lex, statutum, vel consuetudo illius loci vel Regni loquitur simpliciter, & indistinctè; extenditur ad omnes personas, etiam forenses, & tenetur facere testamentum secundum solemnitatem ejus: si verò loquitur in certo genere personarum, ut in rusticis; non tenetur illa servare, neque extenditur ad forenses, vel alios: cujus ratio est, quia in his quæ pertinent ad solemnitatem judicii, semper inspicitur, & attenditur locus ubi fit actus ad judicium; sed in his quæ pertinent ad substantiam, & decisionem causarum, attenditur locus, & forum ipsius personæ gerentis: ita probat text. notabilis in *leg. 1. Cod. Quemadmodum testam. nta aperiantur. text. in l. 1. Cod. de Emancip. lib. text. in leg. Fundum ff. de Eviçt. text. in l. Titium. §. final. de Testib. text. in l. 1. ff. de Usu. text. in leg. Cum Clericis. Cod. de Episc. & Cleric. text. in l. 2. in fin. Cod. de Ju-*

(i) Idem notat Gregor. Lopez *Gloss. 1. tit. 1. partit. 6.* defendit Burgos de Paz in *hac leg. 3. num. 323. & plurib. sequentib. & num. 223.* Tell. Fernandez in *2. part. hujus Legis. n. 18. & 19. & sequentib. Matienz. in leg. 11. tit. 4. lib. 5. Recopilat. gloss. 1. n. 1.*

Juram. cal. text. in §. final. Instit. de Satisfat. & utrobique communiter DD. (k) Si verò solemnitas, vel forma est limitata in certo genere personarum, ad alias non extenditur: argument. text. in leg. fin. Cod. de Testament. milit. & in expressò istam doctrinam, & resolutionem ponit Bartol. in leg. 1. Cod. de Summa Trinit. & Fide Cathol. 8. col. num. 24. ibi Bald. Paul. de Castr. & communiter DD. præcipue Jason. 16. column. num. 71. & num. 82. & ante eos ibi Petr. 2. column. Cyn. penult. column. Jac. Buttr. 1. column. Idem Bartol. in leg. De quibus. ff. de Legib. penult. column. & ibi etiam communiter DD.

21 Item adde pro maxima declaratione predictorum, quòd si testamentum est factum in alia lingua, & terra diversa, potest interpretari per unum tantum interpretem; quia illud non est testificare, sed exponere: argument. text. in l. §. final. ff. de Verbor. obligat. quem ad hoc reputat singularem, & unicum Bald. in leg. Directas. Cod. de Testam. manum. & dicit, quòd ille text. est notus omnibus quibus non cecidit pulvis super libro: Quòd intellige, quando quis testatur in loco Christianorum, & fidelium: Secus verò a iis, si in loco hostium, & infidelium, ubi quis sit non captivus, sed tanquam mercator, vel legatus, vel ex alia causa; quia tunc non debet testari secundum eorum leges, quia apud nos non sunt approbatæ, nec servandæ; sed debet testari secundum jus commune: ita singulariter Bart. in l. Qui à latronib. ff. de Testam. fin. quest. & ibi Paul. Im. & alii DD. (l) Sed verior, & communior sententia, & conclusio est, quòd sufficiat testari cum solemnitate juris divini, vel gentium, & sic coram duobus testibus: quia illud jus ubique debet vigere, & habere locum, tanquam bonum, æquum & universale, ut in leg. penult. ff. de Justit. & jure. ita Bald. in leg. 2. Cod. Quemadmod. Testament. aperia. & ibi Paul. & Phil. Cor. Idem Bald. in leg. Jus Civile. ff. de Justit. & jure. Fulgos. in leg. Ex hoc jure. Cod. tit. final. column. Roman. in l. g. Si non speciali. Cod. de Testament. Angel. in l. De die. ff. Qui

satisfat. cog. Paul. in leg. Nutritibus. Cod. Commun. de succes. Barb. in Rubr. extra de Testam. q. 20. n. 30. Unum tamen est, quòd respectu personæ, & habilitationis ejus, semper debet attendi proprius locus originis, non verò locus ubi fit actus, vel testamentum: quia Lex, vel Statutum non potest legitimare personam sibi non subditam. Ex quo deducitur & inferitur, quòd si quis non potest testari de jure communi, & reperitur in aliquo loco non tanquam civis, sed tanquam advena, in quo sit Lex, vel statutum in contrarium, non potest ibi testari; & idem è contra. Ex quo subinfertur, & deducitur notabilis declaratio ad leg. 5. infra, istis legibus: quòd filius alterius Regni, si sit in isto tanquam advena vel mercator, non possit testari: Et è contra, si filius hujus Regni sit in alio, bene possit testari: & in terminis ita tenent, & declarant Bartol. & communiter DD. in locis supra allegatis.

23 Item principaliter quæro, quæ sit forma & solemnitas Testamenti? In quo articulo resolutivè dico, quòd dupliciter potest fieri, in scriptis, vel nuncupativè: quia natura non accommodavit nobis alios meliores modos explicandi voluntatem, secundum Philosophos; & secundum Bald. in leg. Jubemus. Cod. de Testament. 1. column. (m) In testamento in scriptis requiritur, quòd Testator scribat voluntatem suam in aliqua scriptura clausa, vel sigillata, & in ea interveniant septem testes masculi, liberi, puberes, rogati, & subscripti, (n) coram quibus testator uno eodemque tempore dicat, & manifestet illud esse testamentum suum; & si sciatur scribere, manu propria coram eis subscribat se; si verò nesciat scribere, adhibeatur alius octavus testis qui subscribat; prout textus est capitalis & expressus, qui omnia ista requisita ponit, in l. Hac consultissima. Cod. de Testament. & ibi Glos. ordinar. & communiter Doctores: & idem disponit lex 2. tit. 1. 6. partit. & idem etiam disponit ista nostra Lex 3. Tauri. Nec obstat si dixeris, quòd in qualibet causa, quantumcumque ar-

(k) Vide Tell. hic in 2. part. num. 3. & 4. Gomez. Arias num. 225.

(l) De hac quæstione vide Barbat. in cap. 1. column. 25. de Testament. Rebuff. ad Constitutiones Regias. tit. de Litteris obligatoriis. glos. 6. n. 4. art. 2. & novissimè Spin. in suo Speculo. fol. 31. n. 7.

(m) Vide de hac re Matienz. in leg. 2. glos. 2. numer. 2. titul. 4. lib. 5. Recopilat. plures alios allegantem, scribentes super l. Hac consultissima. Cod. de Testam. Vigli. in §. Sed cum paulatim. Institut. eodem tit. de Testament. Dec. consilio 103. Avendañ. in suis Respons. Respons. 15. Peralt. in l. Si quis in principio. numer. 56. de Legat. 2. Covarrub. in cap. Cum esses. in princip. de Testament. Burgos de Paz, & Tell. Fernandez in hac lege, Gregor. Lopez in leg. 1. & 2. titul. 1. partit. 6. cum aliis relatis à Spino in suo Speculo, in Rubr. 1. part. num. 16.

(n) Bonæ vitæ & famæ, non criminosi, nec infamati, leg. 1. tit. 1. part. 6. ibi: Ni hombre mal infamado: ubi Gregor. glos. 8. Castell. hic verb. Siete Testigos. Matienz. in l. g. 1. tit. 4. lib. 5. Recopil. glos. 8. num. 6.

ardus, sufficiunt duo testes, ut in leg. Ubi numerus. ff. de Testib. Neque obstat etiamsi dixeris, quòd ista Lex civilis non deberet servari, tanquam contraria juri divino, quo habetur, quòd in ore duorum vel trium stat omne verbum: ut Deuter. cap. 19. ad Corinth. cap. 14. & Matthæi. cap. 18. Et transumptivè in cap. Novit. de Judiciis, & cap. Cum esses. de Testament. & cap. Relatum. el primero, eod. tit. & in cap. Omnis. de Testib. Quia ex causa justa & communi, potest Lex civilis humana positiva distinguere, declarare, vel limitare jus divinum: & in testamentis & ultimis voluntatibus tractatur de probanda voluntate defuncti post ejus mortem, qui veritatem perfectè sciebat, & non potest eam declarare, nec se & bona sua defendere, si de ea dubitetur, & potest faciliùs falsitas committi: ergò meritò requiritur prædicta solemnitas. Istam rationem probat textus in l. fin. versic. Lex & enim. Cod. de Fideicommiss. cujus verba sunt: Lex & enim, ne quid falsitatis incurrat per duos fortè testes compositum Testamentum, majorem numerum exoptulat: ut per ampliores homines perfectissima veritas reveletur: text. in leg. 2. §. Diem. ff. Quemadmodum Testament. aper. text. in ratione sui, in leg. Divus Trajanus. versic. final. ff. de Milit. testament. & in terminis istam rationem voluit Bartol. in l. Omnes populi. ff. de justit. & jur. 8. column. n. 22. & ibi Reyner. in sua Repet. & Alber. 14. column. idem Bart. in 1. constit. forum. 4. col. vers. Hoc legatur. Idem Bald. in Athentic. Ad hæc. Cod. de Usur. idem Bald. in cap. 2. Si de investitura inter domin. & vassallos oriat. in Usib. feudor. Cyn. & Antiqui, in leg. Rescripta. de Præc. Imper. offer. Innocent. Abb. & communiter DD. in cap. final. de Consuetud. idem Innocent. & communiter DD. præcipue Felin. in cap. Quæ in Ecclesiarum. de Constit. Glos. 2. in leg. 1. ff. de Constit. Princ. & ibi Doctores; Glos. etiam ordinar. in leg. Jus Civile. ff. de Justit. & jur. Glosa ordinar. in Epistol. Inter claras. Cod. de Summo Trinitat. & Fide Cathol. Glos. ordinar. in leg. fin. Cod. Si contra jus vel util. publ. & ibi Bald. & communiter DD. Glos. ordinar. in cap. Nobis. de Decimis, & ibi communiter Canonistæ.

25 Item dixi, quòd tales testes debent esse masculi, quia foeminae propter fragilitatem sexus non possunt esse testes in testamento: text. est in dicta leg. Hac consultissima. Cod. de Testament. text. in leg. Qui testamento. §. Mulier. ff. Eod. tit. text. in

leg. 1. 2. & 9. tit. 1. partit. 6. & ita debet intelligi ista nostra Lex 3. Tauri. Ex quo inferas, quòd licet in omnibus causis, tam civilibus, quam criminalibus, etiam arduis, mulier possint esse testis, quia non invenitur prohibita, & testis qui non reperitur prohibitus semper admittitur, ut in l. 1. in fine ff. de Testibus. & in l. 3. §. Lege. Julia. eod. tit. & probat expressè text. in l. Ex eo. eod. tit. & ibi tenent Flor. & alii DD. & tenent etiam Paul. Imol. Aret. & communiter DD. in dict. leg. Qui testamento. §. Mulier. ff. de Testament. Angel. de Male, ubi dicit, hanc esse communem opinionem, in part. Comparuerunt dicti inquisiti, & negaverunt totum. 5. col. Alexand. in cons. 11. & cons. 19. & cons. 99. 1. volum. Jason. in leg. Admonendi. de Jurejurando. num. 254. Hypp. consil. 22. licet secus sit de jure canonico, ut in c. Forus. versic. fin. de Verbor. significat. nec hoc videtur mutare l. 8. tit. 8. lib. 2. For. legum. nec lex 96. in legib. styli, nisi probetur consuetudo ejus. Tamen in testamentis repellitur mulier propter fragilitatem sexus, & quia agitur de probanda voluntate defuncti post mortem, quo tempore non reperitur vivus, ut possit se defendere, & voluntatem suam probare, idè major & efficacior probatio exigitur: Item etiam, quia fortè testamentum contineret plura capitula, de quibus non posset mulier perfectè deponere; quòd non est in aliis actibus: Item etiam, quia in testamentis potuit testator adhibere testes perfectos & idoneos, ad libitum voluntatis; sed in delictis, vel aliis actibus, non est in sua potestate, & facultate eos adducere: & in expressò istam rationem consideravit Faber in §. Testes. Instit. de Testament. (o)

26 Item dixi, quòd tales testes debent esse puberes; quia in tali ætate præsumuntur capaces iudicii, memoriæ & intellectus, ut possint percipere, intelligere, & deponere de voluntate defuncti: & idem est in contractibus, aliis causis, & negotiis. In hoc tamen est differentia, quòd in testamentis oportet, quòd sint puberes tempore testamenti; quia in eis requiruntur testes pro forma & substantia actus: in contractibus verò, & aliis causis sufficit, quòd sint puberes tempore depositionis, licet tempore actus vel contractus sint impuberes; quia in eis testes non requiruntur pro forma, sed pro eruenda, & probanda veritate: ita probat text. in leg. Ad testium. §. Conditionem. ff. de Testam. & ibi Glos. ordinar. Bart. & communiter DD. tenent etiam Glos. ordinar. in l. 3. §. Lege. Ju-

(o) Alia ratio reditur à Viglio, quare foeminae in testamento testes esse nequeunt: quia scilicet, testimonium in testamento dicere est officium publicum & civile: text. in leg. Si quis ex signatoribus. ff. Quemadmodum testam. aperia: cum autem foeminae ab omnibus officiis civilibus, & publicis remotæ sint, ut docet Conciliator in leg. 2. de Regulis juris, meritò à testimonio dicendo repelluntur: quam rationem latius prosequitur Vigli. in §. Testes. Instit. de Testam.